

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ישעיהו פרקים מ"ח - מ"ט

פרק מ"ח

בשונה ממרבית הנבואות עד עתה, שבהן התווכח הנביא עם עובדי האלילים מחוץ, בנבואות אלה מתמודד הנביא עם קשיים שונים מבית. בנבואה הראשונה בפרק (א-יא) פונה הנביא לגולי בבל בתוכחה קשה על חוסר אמונתם בה' וסרבנותם לשמוע לדברי הנביאים, ועל דבקותם בפסילים. בחלק השני פונה שוב הנביא לישראל בסגנון דומה, אולם בנימה מפויסת יותר, ומפרט את עליונות ה' על פני האלילים. ה' הוא אלהי העולם ובוראו הבלעדי, והוא גם אלהי ההיסטוריה והיחיד ששולט במהלכה. לפיכך ה' הוא ששלח את כורש לעשות את רצונו ולכבוש את בבל, והודיע על כך מראש. הפרק מסיים בקריאה לגולים לשמוע בקול מצוות ה' ולצאת מבבל בשמחה - ולפרסם את דבר גאולתם בעמים.

1 בחטיבת פרקים זו נזכרה כמה פעמים השמעת האירועים שהיו בעבר ('הראשונות') ושיהיו בעתיד. הנבואות החדשות (כמו עליית כורש), שנאמרות מראש בידי ה' הן הוכחה על אמיתות הנבואה ובלעדיות ה'. ראו - מ"א, כא-כד; מ"ג, ט-י. אולם, יש הבדל בנמעני הנבואות. שימו לב כלפי מי מופנות הנבואות הקודמות, וכלפי מי מופנית נבואתנו. חשבו מה מלמד הדבר על מצבם הרוחני של ישראל בגולה.

2 בפסוקים ט-יא מודיע הנביא לעם ישראל שלמרות אופיים השלילי ומעשיהם הרעים, הדומים למעשי הגויים סביבותיהם, הוא לא ישמיד אותם. בחנו את היחס בין גילוי שמו של ה' בעולם, והחלטותיו ביחס לישראל. השוו את ראש פסוק ט - 'למען שמי', לאיזכור שם ישראל וה' בתחילת הנבואה (ב-ג).

פרק מ"ט

בפרקנו מופיעה הנבואה השניה משבע נבואות הנחמה - ותאמר ציון עזבני ה' (יד-כג), שבה מתואר דו שיח בין ציון המיואשת, המדומה לאישה עזובה ואם שכולה, לבין הקב"ה המנחם אותה ומתאר את עוצמת הקשר ביניהם ונצחיותו, ומבטיח על השבת הבנים לגבולם בידי הגויים שבתוכם ישבו ועל ההיפוך שיחול בתדמיתה בעיני העמים. הפרק פותח בנבואה על עבד ה' (א-יג), שזוכר כמה פעמים בפרקים אלה, ובה מציג העבד את עצמו בגוף ראשון ומתאר את התהליכים שעבר, החל מבחירתו מבטן בידי ה' והגנתו עליו, דרך ייאושו ממאמציו, ואת הייעוד שהטיל עליו ה' במישור הלאומי ובמישור האוניברסלי.

3 ה' מִבְּטָן קָרָאֲנִי מִמְעֵי אֲמֵי הַזְכִּיר שְׁמִי' (א) זהותו של הדובר המכונה עבד עמומה. לדעת רוב המפרשים מדובר בנביא עצמו (רד"ק: 'ואלה דברי הנביא על עצמו'), ולדעת חלקם זהו כינוי לעם ישראל. עיינו בנבואה וחישובו כיצד היא מתפרשת לפי כל שיטה. עימדו גם על הראיות שיש בנבואה עצמה לשתי השיטות (התמקדו בפסוקים א, ג, ו).

א) 'ותאמר ציון עֲזַבְנִי ה'' (יד) נבואתנו שזורה דימויים משפחתיים. ציון מדמה את הזיקה בינה ובין ה' לאישה נשואה שבעלה עזבה ושכחה (פסוק יד) לעומת זאת, ה' מדמה את יחסו לציון ליחסה של אם לילדה הרך (פסוק טו) מה היחס בין שני הדימויים ובמה עדיף הדימוי השני על הראשון? האם יש בדימוי תשובה לטענת ציון?

ב) בפסוק טז חוזר ה' לדימוי של איש ואישה. חישובו מה מוסיף דימוי זה על הדימוי הקודם ביחסי ה' וציון? (ראו גם שה"ש ח'ו).

ג) עימדו על היחסים בין הדמויות השונות במהלך הנבואה (ה', ציון, ועם ישראל) וחשבו מה הם מבטאים.

4 בפסוקים יז-כג מתאר הנביא את שיבת הגולים לארץ, ומתאר את המהפך שיתחולל במצבה של ציון, מחורבן ושממה לצפיפות מרוב יושבים. ציון מגיבה לכך בתדהמה ובפליאה (כא). מניין נובעת פליאה זו, וכיצד משיב לה ה' (כב-כג)? שימו לב לתפקידם של העמים ביחס לישראל בדברי ה' (כג). מה מלמדת הנבואה על תכליתה של הגלות?

הרחבה

שבע דנחמתא

לאחר תשעה באב אנו מתחילים לקרוא את סדרת שבע נבואות הנחמה. שבע נבואות הנחמה לקוחות כולן מנבואות הנחמה המופלאות של ישעיהו. ההפטרה הראשונה היא זו שפותחת את חטיבת נבואות הנחמה בישעיהו בפרק מ': "נחמו נחמו עמי", והיא אף העניקה את שמה לשבת 'שבת נחמו'. השניה שבהן, היא 'ותאמר ציון עזבני ה' 'הלקוחה מפרק מ"ט. פרשנות מיוחדת ומעניינת על סדרן של נבואות הנחמה מופיעה במדרש המצוטט בספר אבודרהם¹, במדרש זה נשזרות הנבואות זו בזו למעין דו שיח מתמשך בין הקב"ה לכנסת ישראל:

... ואומר במדרש... כי תקנו לומר בתחלת הפטרות הנחמות 'נחמו נחמו עמי' כלומר שהקב"ה אמר לנביאים נחמו נחמו עמי. על זה משיבה כנסת ישראל 'ותאמר ציון עזבני ה'. כלומר אני מתפייסת מנחמת הנביאים. ואומר 'עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי כימי קדם'. ובמקומות שמפטירין במקום ההפטרה זו 'עניה סוערה לא נוחמה' כלומר הנביאים חוזרין ואומרים לפני הקב"ה הנה כנסת ישראל לא נתפייסה בתנחומין שלנו, על זה חוזר הקב"ה ואומר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם'. ואומר עוד 'רני עקרה לא ילדה' ואומר 'קומי אורי כי בא אורך'. על זה משיבה כנסת ישראל 'שוש אשיש בה' ' כלומר עתה יש לי לשוב ולשמוח 'תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע' וגו'.

¹ פירוש לתפילות ולברכות שנכתב על ידי רבי דוד אבודרהם, חכם ספרדי בן המאה ה-14.

"וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא" < לקט ביאורי מילים לישיעהו פרקים מ"ח-מ"ט

פרק מ"ח (א) **שָׁמְעוּ זֹאת בַּיּוֹם יַעֲקֹב הַנִּקְרָא בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמִּי יְהוּדָה יָצְאוּ:** פתיחה לדברי התוכחה לעם, שמבחינת מוצאו ומעשיו הוא קשור כביכול לה' אלהי ישראל, אולם בליבו אינו מאמין בו.

(ה) **וְאָגִיד לָךְ מֵאֵז בְּטָרִם תְּבֹא הַשְּׁמַעְתִּיךָ פֶּן תֹּאמַר עֲצָבִי עָשָׂם וּפְסָלִי וְנִסְכֵי צֹנִים:** ה' הודיע לעם על תוכניותיו קודם התרחשותם כדי שלא ייחס את האירועים לפסליו אלא לה' בלבד.

(ו) **שָׁמַעְתָּ חֲזָה כָּלֵה:** ואתם הלא תגידו הַשְּׁמַעְתִּיךָ חֲדָשׁוֹת מֵעַתָּה וְנִצְרוֹת וְלֹא יִדְעֶתֶם.

(ט) **לִמְעַן שְׁמִי אֲרִיךְ אִפִּי:** ה' יתאפק ויכבוש את כעסו על חטאי העם למען שמו בלבד. **וְתַהֲלֵתִי אֲחַטֵּם לָךְ:** למען תהלתו 'אריך' ה' את חטמו - הכעס המסומל באף. פירוש אחר, ה' כביכול ישים באפו טבעת שתחסום את כעסו.

(י) **הִנֵּה צָרְפְּתִיךָ וְלֹא בְּכֶסֶף בְּחֶרֶתִיךָ בְּכוֹר עֵינֶי:** ה' זיכך את ישראל בגלותם בצרות ובייסורים, אך לא שרף והשמיד אותם כפי שמזככים וצורפים כסף באש.

(טז) **לֹא מֵרֵאשִׁית בְּסֵתֶר דְּבַרְתִּי מֵעַתָּה הִיְתָה שֵׁם אֲנִי:** ה' מודיע לישראל ולעמים שהוא הודיע ופרסם בגלוי את דבר עליית כורש עוד קודם התרחשותה.

פרק מ"ט (א) **ה' מִבְּטֶן קִרְאֵנִי מִמַּעַי אֲמִי הַזְכִּיר שְׁמִי:** ה' בחר בעבד לתפקידו עוד קודם לידתו.

(ב) **וַיִּשֶׂם פִּי כְחֶרֶב חֲדָה בְּצַל יָדוֹ הַחֲבִיאֵנִי, וַיִּשְׁמִנֵנִי לַחֵץ בְּרֹוֹר בְּאֶשְׁפְּתוֹ הַסֵּתִינֵנִי:** עבד ה' מדמה את פיו לכלי נשק חד ומשונון הנתון ביד ה', ומוגן על ידו.

(ה) **לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹוֵי יִשְׂרָאֵל לֹו יֵאָסֵף:** תפקיד העבד: לקבץ ולהשיב את עם ישראל מגלותו אל ארץ ה'.

(ז) **לְבָזָה נֶפֶשׁ לְמַתְעֵב גּוֹי לְעַבְדֵי מַשְׁלִיִּם מְלָכִים יִרְאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ:** ישראל מצויים כעת במצב שפל ובזוי בעיני העמים, אולם עוד מעט יתהפך מצבם והעמים שמשלו בהם יכנעו וישתחוו להם.

(טו) **הַתְּשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֹם בֵּן בְּטָנָה:** שאלה רטורית - היתכן שאם תשכח את תינוקה, ולא תאהב את בן בטנה?

(טז) **הוּ עַל כַּפַּיִם חֲקַתִּיךָ חוֹמַתִּיךָ נֹגְדֵי תְּמִיד:** ה' זוכר את ירושלים כל העת, והיא כביכול חקוקה על ידי המצויות לפניו תמיד, כאהוב הזוכר את אהובתו.

(יז) **מִהָרֹו בְּנִיךָ מִהָרְסִיךָ וּמִחֶרְבִיךָ מִמֶּנִּי יָצְאוּ:** בני ציון ישובו אליה, ובמקביל מחריבי ציון יגורשו ממנה.

(כ) **עוֹד יֵאָמְרוּ בְּאָזְנֵיךָ בְּנֵי שְׂכָלֶיךָ צֹר לִי הַמָּקוֹם גִּשָׁה לִי וְאַשְׁבָּה:** הבנים שציון חשבה שכבר שכלה אותם, ימלאו אותה עד אפס מקום.

(כב) **וְהִבִּיאוּ בְּנֵיךָ בְּחֶצֶן וּבְנִתִיךָ עַל כַּתֵּף תִּנְשְׂאוּנָה:** העמים ישיבו את הגולים לארצם בחיקם ועל כתפיהם, כשם שהמטפלים נושאים ילדים קטנים.

(כד) **הֵיָקַח מִגְבוּר מְלָקוֹחַ וְאִם שְׂבִי צְדִיק יִמְלֹט:** שאלה רטורית - האם ניתן לקחת מגיבור את השלל שלכד ואת השבי ששבה במלחמה?